

FLORISTISCHE AANTEEKENINGEN XXIX

DOOR

P. JANSEN en W. H. WACHTER.

Carex. Uit „das Pflanzenreich“ IV, 20: Cyperaceae-Caricoideae, von GEORG KÜKENTHAL, tekenden wij indertijd enige vindplaatsen aan van belang voor de Nederlandse Flora, n.l. *Carex gracilis* CURT. var. *chlorotica* CELAK: Holland, Kampen (BONDAM!), *Carex caespitosa* L.: Holland (Zonder verdere aanduiding jammer genoeg), *Carex Goodenoughii* × *gracilis*, forma *super-gracilis* KÜKENTH.: Holland, Wassenaar (Herb. FRITZE), *Carex Goodenoughii* × *Hudsonii*, forma *super-Goodenoughii* KÜKENTH.: Holland, Amsterdam (LACOSTE!). Als synoniem van deze vorm wordt genoemd *C. turfosa* FRIES, terwijl *C. Hudsonii* een andere naam is voor *C. stricta* GOOD. *Carex tomentosa* L.: Holland, wat later door de vondsten van KERN en REICHGELT schitterend bevestigd is!

Het belangrijkste is echter de vermelding op pag. 138 van *Carex Reichenbachii* Bonnet (Wel staat op pag. 138 KÜKENTHAL als auteur, maar op pag. 767 wordt bericht, dat BONNET reeds in 1883 de plant zo genoemd heeft met vermelding van dezelfde synoniemen). Onder de vindplaatsen vindt men: Holland, Hillegommerbeek (SURINGAR!). Blijkens het ! heeft KÜKENTHAL een ex. gezien. Deze soort behoort bij *Carex arenaria* en *Carex ligerica* (Bij deze laatste staat ook de opgave: Holland), die aldus onderscheiden worden:

- I. Rhizoma pennam anserinam crassum. Culmus firmus.
Spiculae numerosae superiores ♂ mediae androgynae

inferiores ♀. Squamae ferrugineae inferiores in quaque spicula basi dilatatae et interdum bracteaeformes. Utriculi squamis breviores *C. arenaria*.

II. Rhizoma mediocriter crassum. Culmus gracilis. Spiculae vix numerosae pleraeque gynaeandreae vel superiores mere ♂. Squamae basi non dilatatae. Utriculi squamas aequantes vel superantes.

a. folia accressentia plana. Spiculae 6—12 partim curvatae. Squamae lanceolatae pallide ferrugineae. Utriculi lanceolati *C. Reichenbachii*.

b. folia canaliculato-plana. Spiculae 4—7 rectae. Squamae ovatae castaneae. Utriculi ovati *C. ligerica*.

Erodium. Reeds in Ned. Kruidk. Archief 1923 pag. 213 gaven wij enkele opmerkingen, waaraan wij het volgende willen toevoegen. De voornaamste literatuur vindt men in PHILIPP BRUMHARD: „Monographische Uebersicht der Gattung *Erodium*” (1905), aanwezig in de Univ. Bibl. te Leiden, en ook in KNUTH: „Geraniaceae” in „das Pflanzenreich IV, 129” (1912). Ook zagen wij het werk van CAVANILLES: „Dissertatio botanica I-V”, dat zich in de Kon. Bibl. en in Teyler bevindt, maar tot onze verwondering vonden wij daarin de naam *pimpinellifolium* niet, hoewel ROUY et FOUCAULD IV pag. 106 als synoniem geven *Geranium pimpinellaefolium* CAV. Diss. 4 t. 126 f. 1 en ASCHERSON en GRAEBNER Syn. Band VII pag. 97 eveneens. Waar op CAVANILLES het noodlot schijnt te rusten, verkeerd te worden gesiteerd, geven wij hier de platen, waarop het aankomt: Tab. XCIII fig. 1 *Geranium cicutarium* Linn.; Tab. XCV fig. 1 *Geranium chaerophyllum* en Tab. CXXVI fig. 1 *Geranium Murcicum*, fig. 2 *G. praecox*, fig. 3 *G. bipinnatum*. *G. chaerophyllum* is, evenals *G. praecox*, een vorm van de gewone *Erodium cicutarium*, *G. Murcicum* is een vorm van *Erodium Chium*.

KNUTH lijkt ons ook verkeerd, als hij schrijft: var.

pimpinellifolium (CAV.) SMITH; beter schijnt BRUMHARD op pag. 54: β . *pimpinellifolium* (SIBTH.) SM. Fl. Brit. II (1804) 727. Synom. Geran. *pimpinellaefolium* SIBTH. Nu is het wel jammer, dat die Flora Oxoniensis van SIBTHORP in geen enkele openbare bibliotheek in Nederland aanwezig is, want J. E. SMITH, Flora britannica (Univ. Bibl. Utrecht) bracht ons niet verder.

Tans willen wij de aandacht vestigen op enkele duinvormen van *Erodium*, n.l. *E. bipinnatum*, *E. glutinosum*, *E. dentatum* en *E. neglectum*.

Erodium bipinnatum WILLD. Deze wordt in ROUY et FOUCAULD IV aldus onderscheiden:

1. a. Feuilles pinnatiséquées, à segments incisés-pinnatifides ou pinnatifidites; cotylédons 3—5 lobés.....
..... *E. cicutarium* (s.l.).
1. b. Feuilles bipinnatiséquées, ténues; cotylédons multilobés subpinnatifides *E. bipinnatum* WILLD.

In ASCHERSON en GRAEBNER's Synopsis Band VII vindt men:

1. a. Gruben an den Fruchtklappen ohne eine Ringfalte. Blütenstände 2 bis 4 blüthig *E. bipinnatum* WILLD.
1. b. Gruben an den Fruchtklappen mit einer deutlichen Ringfalte. Blütenstände meist 5 bis 7 blüthig....
..... o.a. *E. cicutarium*.

Deze *E. bipinnatum* geven ROUY et FOUCAULD voor bijna geheel Frankrijk, verder komt de plant in Spanje, Corsika, Sardinië en Noord-Afrika voor. Een variëteit *sabulicola* LANGE zou verder noordelijk in de duinen verspreid zijn. Het komt ons voor, dat EDMUND G. BAKER en C. E. SALMON in hun artikel: „Some segregates of *Erodium citutarium* l'Hérit.” in The Journal of Botany 1920. Vol. LVIII hier een beter inzicht gebracht hebben. Daarom siteren wij eerst een gedeelte van hun tabel:

Pit of carpel not surrounded by a furrow. Fertile stamens with filaments sub-dentate or suddenly enlarged at the base.

Peduncles few (2—3) flowered, $\pm$ shorter than the leaves.

1. Very glutinous. Beak of carpel 15—20 mm long
..... *E. glutinosum*.

2. Slightly glandular or glutinous. Beak of carpel
25—29 mm long *E. dentatum*.

Peduncles many (3—5) flowered, $\pm$ longer than the
leaves *E. neglectum*.

Pit of carpel surrounded by a furrow. Fertile stamens with
filaments gradually enlarged at the base. Vormen van
..... *E. cicutarium*.

Erodium glutinosum Dum. BAKER en SALMON beginnen hun bespreking van deze plant met de woorden: „Most modern authors place this plant as a variety of *E. bipinnatum* WILLD., which differs specifically from *E. cicut.* agg. but we, however, should hesitate to so group it for the following reasons: *E. bipinnatum* was founded upon the *Geranium bipinnatum* of CAVANILLES from Northern Africa, and in view of its glabrous stems, remarkably finely-cut leaves with narrow linear segments, beak of about 40 mm (ROUY et FOUCAULD geven 20—24 mm, wat strijdt met de plaat in CAVANILLES; KNUTH noemt 20—35 mm), fertile filaments with pronounced erect acute teeth as in *E. moschatum*, and geographical range, we doubt the advisability of considering *E. glutinosum* a variety of this species.”

DUMORTIER beschrijft zijn *Erodium glutinosum* in Bull. Soc. Roy. Bot. Belg. Tome IV (1865) in een artikel: *Annales de la Flore (Décade d'Espèces nouvelles)*. Hij onderscheidt daarin 1°. Etamines dilatées à la base, mais non dentées: o.a. *glutinosum*, 2°. Etamines bidentées à la base: *moschatum* en *dentatum*. De originele diagnose van DUMORTIER luidt: „*Erodium glutinosum* Dmrt. ined. pilis glandulosis obsitum, caulibus patenti-erectis, petalis aequalibus immaculatis, staminibus edentatis, aristis ter tortis.” In de beschrijving komt dan deze zin, die een kenmerk geeft, waaraan men de plant direkt herkent: „Toute la plante couverte de poils

glanduleux sécrétant une viscosité abondante qui agglutine le sable des dunes, dont elle est couverte."

VAN DEN BOSCH had reeds in 1850 dezelfde plant beschreven in Prod. fl. Bat. 55 als een variëteit van *E. cicutarium*: β . *glandulosum* (pusillum, superne pilis glanduliferis dense obsitum). In Herb.: Walchersche en Schouwsche duinen; v. d. B." Deze planten zijn nog in het Herb. der Ned. Bot. Ver. Trouwens, deze vorm is in de duinen volstrekt niet zeldzaam, wij vonden ze op tal van plaatsen.

Erodium dentatum Dum. In hetzelfde artikel beschrijft DUMORTIER deze soort met de diagnose: „*Erodium dentatum* Dmrt. ined. caulibus prostratis, pedunculus bifloris, petalis inaequalibus immaculatis, staminibus basi bidentatis, aristis quinques tortis" en zegt na een korte beschrijving: „Par ses étamines bidentées, cette espèce se rapproche de l'*E. moschatum*, elle en diffère par ses feuilles caulaires plus incisées, par ses pédoncules biflores et ses pétales supérieurs immaculés, ainsi par l'absence d'odeur musquée. Habite les dunes des Flandres, de Zélande, et de Hollande."

Vreemd doet het daarom aan, bij BAKER et SALMON te lezen: „This was placed by the author in a special section with *E. moschatum*, distinguished by having the fertile stamens bi-dentate at the base. Upon dissecting Dumortier's type, however, we were surprised to find that the filaments were merely suddenly enlarged or with a right - angled "shoulder" — exactly as in *glutinsum*."

Op een paar twijfelachtige exemplaren na, waarop wij later hopen terug te komen, herinneren wij ons niet, de plant in Holland ontmoet te hebben.

Erodium neglectum Baker et Salmon. De originele diagnose luidt: „*Planta densa glandulosa*, ad *E. glutinosum* Dum. valde accedens sed major, compacta vel ramis elongatis prostrato-ascendingibus. Folia valde pinnatifida, segmentis ultimis $\pm$ obtusis. Pedunculi 3—5 flori, folia excedentes. Flores circa 12 mm in diametro, pallide lilacini; petala

leviter inaequalia, immaculata. Filamenta fertilia subdentata; antherae vinaceo-purpureae, pollen aurantiacum. Stigma pallide vinaceo-purpureum. Carpella sub apice cavo parvo instructa sed sulco exteriore destituta; rostrum 20—22 mm longum."

Van deze soort hebben wij prachtige exemplaren verzameld te Zandvoort en ook te Scheveningen, en wij vermoeden wel, dat ze in onze duinen algemeen zal blijken. Uitgemaakt moet worden, of de drie genoemde soorten wel zo goed te onderscheiden zijn, of dat er overgangen voorkomen. Behalve de kenmerken, genoemd in bovenstaande tabel, kan men ook letten op de verschillen in de bloem, aldus:

E. glutinosum: Flowers small, about 6 mm in diameter, fleshy-white; petals subequal, unspotted; sepals $\pm$ 3—5 mm long. Anthers pale yellow; pollen orange. Stigma cream-coloured or at any rate not so dark as in *E. dentatum*. Twists of awn 3—5.

E. dentatum: Flowers small, about 7 mm in diameter, rose-coloured; petals unequal, unspotted, decidedly longer than the sepals; sepals $\pm$ 7 mm long. Pollen yellow. Stigma purple. Twists of awn 5—7.

E. neglectum: Flowers large, about 12 mm in diameter, pale lilac; petals slightly but distinctly unequal, unspotted, exceeding the sepals; sepals $\pm$ 3,5 mm long. Anthers claret-coloured; pollen orange. Stigma pale claret. Twists of awn 4—5.

Xanthium. Bijna al het inlandse materiaal is indertijd gerevideerd door Dr. FELIX J. WIDDER, met dit gevolg, dat van de vier soorten genoemd in onze flora's, er twee moeten verdwijnen, maar er ook weer twee nieuwe bijkomen. Een en ander is te vinden in het schitterend werk: „Die Arten der Gattung Xanthium” door WIDDER in Beihefte Band XX van FEDDE's Repertorium (1923), gevolgd door „Uebersicht über die bisher in Europa beobachteten

Xanthium-Arten und Bastarde'' door WIDDER in FEDDE's Repertorium Band XXI (1925).

Xanthium strumarium L. is in groot aantal gevonden, de vindplaatsen staan in WIDDER (1923) pag. 42 en 157. *Xanthium spinosum* L. was natuurlijk ook goed, zoals blijkt uit pag. 191 van hetzelfde werk. *Xanthium orientale* L., die ten onzent bekend staat onder de naam *X. macrocarpum* D.C., moet waarschijnlijk vervallen. Wel noemt WIDDER in beide werken de plant voor Holland, maar deze opgave berust op de Flora van GARJEANNE, die op pag. 490 alleen zegt: „zeer zeldzaam". Inlandse ex. zijn ons niet bekend. Datzelfde geldt voor *Xanthium italicum* MORETTI. *Xanthium riparium* ITZIGS. et HERTSCH is eens bij ons gevonden door JANSEN en KLOOS in 1913 bij de meelfabriek „De Vlijt" te Wormerveer. Deze soort is omstreeks 1830 door LASCH in Duitsland ontdekt en heeft haar hoofdverspreiding in het gebied van Elbe, Oder en Weichsel. *Xanthium saccharatum* WALLR. is door ons in 1912 te Rotterdam verzameld op het handelsterrein aan de Roosestraat (Herb. J. en W. 5948, 5949) en is een paar malen in Europa waargenomen in een drietal vormen. Onze ex. zijn de enige Europeese ex. van de subsp. *commune* (BRITTON) WIDDER.

Daar de *Xanthium*-soorten tot die planten behoren, die op een adventiefterrein de aandacht trekken, geven wij het volgend uittreksel uit de tabel van WIDDER (1925).

1. a. Pflanze (ausser an den weiblichen Blütenständen)
nicht bedornt 2
- b. An einer oder an beiden Seiten der Laubblatt-
 achsels befinden sich dreiteilige (seltener un-
 geteilte) gelbliche Dornen..... *X. spinosum*.
2. a. Fruchtköpfchen ellipsoidisch mit vorgezogenen
 Enden, vorherrschend grünlich gefärbt, fein kurz
 weichhaarig und drüsig, meist nicht ganz bis zur
 Spitze $\pm$ regelmässig und locker bedornt, Schnäbel

